

Горбач-Кудря Іванна Анатоліївна,
ад'юнкт Національної академії внутрішніх
справ

ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ЯК ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОСИСТЕМА

Актуальність обраної теми пов'язана з термінологічною плутаниною у терміносистемі, що існує у законодавстві, спрямованому на врегулювання суспільних відносин у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Закріплене визначення термінів формально розмежує «протидію домашньому насильству» та його «запобігання», але з лінгвістичного боку ця диференціація є розмитотою.

Метою доповіді є виокремлення терміносистеми, що забезпечує адміністративно-правове регулювання суспільних відносин у протидії домашньому насильству.

Протидія домашньому насильству у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» закріплена як система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на припинення домашнього насильства, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки [3]. Запобігання домашньому насильству визначено як систему заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються [3].

Наведені терміни у науковій літературі, так само у законодавстві, застосовують як складену ідіоматичну конструкцію – «запобігання та протидія домашньому насильству». Очевидно, що таке їх функціонування стало причиною схожості у тлумаченні. По-перше, обидва поняття розглядаються як система заходів. По-друге, відсутнє розмежування суб'єктів реалізації цих заходів. По-третє, застосуванню заходів протидії та запобігання домашньому насильству підпорядковано низку цілей, що мають спільні ознаки. Зокрема, для

протидії – це належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності та зміна поведінки кривдника, які необхідні для запобігання повторному вчиненню адміністративного або кримінального правопорушення. Для запобігання – це формування небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінювання уявлень, традицій, звичаїв, що мають реалізацію у протидії за фактом вчинення домашнього насильства.

Отже, основною причиною, що призвела до змішування лексичного значення основних термінів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, – це надання їм ознак єдиної терміносистеми.

Основними критеріями терміносистеми Валерія Гавриленко виділяє наявність ієрархічно організованої структури інформаційних даних, штучний, контрольований суб'єктивний характер входження до її складу термінів, які об'єднані за певним принципом чи системними зв'язками [1].

Статтею 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашнього насильства» («Визначення термінів») закріплено сукупність термінів, об'єднаних за належністю до організаційно-правових засад запобігання та протидії домашньому насильству, основних напрямів реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямованих на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства, та системно взаємопов'язаних [3]. Системні зв'язки між лексемами мають парадигматичний характер, утворений синонімією (наприклад, домашнє насильство, економічне насильство, психологічне насильство, сексуальне насильство, фізичне насильство), антонімією (наприклад, дитина-кривдник – дитина, яка постраждала від домашнього насильства (постраждала дитина), кривдник – особа, яка постраждала від домашнього насильства (постраждала особа), програма для кривдника – програма для постраждалої особи), гіпо-гіпоронімічними відношеннями (наприклад, протидія домашньому насильству – оцінка ризиків – профілактичний облік) та омонімією (наприклад, припис стосовно кривдника – терміновий заборонний та обмежувальний).

Олена Плигун зазначає, що у дослідженні терміносистеми необхідно сукупно аналізувати словникові дефініції та звертати увагу на функціонування терміну у мовленні [2, с. 171]. Протидія в українській літературній мові означає дію, що спрямована проти іншої дії, перешкоджає їй [4]. Запобігання тлумачиться як дія за значенням запобігати [4]. Запобігати (запобігти) – не допускати, заздалегідь відвертати що-небудь неприємне, небажане [4].

Отже, врахування лінгвістичного аспекту у визначенні термінів «протидія домашньому насильству» та «запобігання домашньому насильству» дозволяє виділити їх в окремі терміносистеми. Межі функціонування терміносистеми протидії домашнього насильства визначаються конкретною ситуацією припинення адміністративного або кримінального правопорушення, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, формування

небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення уявлень, традицій, звичаїв, що стали причиною домашнього насильства. Межі застосування терміносистеми, пов'язаної із запобіганням домашньому насильству, окреслюються власне процедурою розслідування випадків домашнього насильства, притягненням до відповідальності кривдників, зміною їхньої поведінки, підвищенням рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формуванням нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках.

Термінологічними одиницями терміносистеми протидії домашнього насильству є дитина-кривдник, дитина, яка постраждала від домашнього насильства (постраждала дитина), домашнє насильство, економічне насильство, кривдник, обмежувальний припис стосовно кривдника, особа, яка постраждала від домашнього насильства (постраждала особа), оцінка ризиків, психологічне насильство, сексуальне насильство, терміновий заборонний припис, фізичне насильство. Наведений перелік не є вичерпним. У разі наявності необхідних характеристик до нього може бути долучений новий термін або вилучений існуючий у разі втрати [2, с. 55]. Для ілюстрації наведемо приклад. У Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» поняттю «спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству» (з невластивим для української наукової мови поєднанням прийменника та від дієслівного іменника [5]) відведено окремий розділ (Розділ V «Спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству»), де визначено перелік, підстави, умови та принципи застосування, проте відсутнім є його визначення як одиниці терміносистеми протидії домашньому насильству. Відтак наочним є процес входження терміну «спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству» до терміносистеми протидії домашньому насильству як нової одиниці.

Список використаних джерел

1. Гавриленко В. До питання про розмежування понять «термінологія» і «терміносистема». *Актуальні питання іноземної філології*. 2019. № 10. С. 52–56. URL: <https://apiph.eenu.edu.ua/index.php/apiph/article/view/97/89>.
2. Плигун О. А. Диференціація метазнаків «термін», «термінологія», «терміносистема». *Науковий вісник Чернівецького університету: Германська філологія*. 2014. Вип. 692–693 С. 169–171. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchnugf_2014_692-693_51.
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
4. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua>.
5. Типові помилки у вживанні прийменників. *Українська мова*: веб-сайт. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/icgn/radomska_ukr_mova/3.htm.